

DOI 10.37491/UNZ.80.14
УДК 341.6

Анна ПРИСЯЖНА¹

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ВЗАЄМОДІЇ СУДОВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ РАДИ ЄВРОПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин і міжнародного права характеризується активним зростанням міждержавної взаємодії і появою нових більш інтегрованих форм такого співробітництва. Особливий вияв цього феномену сучасності спостерігається у сфері судової співпраці. Більше того, поява в сучасному світі міжнародних універсальних і регіональних судових органів і поступове збільшення їхньої кількості, стало однією з передумов виникнення нової форми міжнародного судового співробітництва — взаємодії національних судових органів з міжнародними регіональними судами. У зв'язку з цим найбільший інтерес для теоретичного аналізу міжнародного правового регулювання взаємодії судових органів має вивчення досвіду такої взаємодії в європейському просторі, на якому діють «старі» міжнародні регіональні судові органи — Суд Європейського Союзу, який був утворений в 1952 році й називався Суд Європейського об'єднання вугілля і сталі, а також Європейський суд з прав людини, утворений у 1959 році. Правова природа та форми взаємодії національних судів європейських держав з названими міжнародними регіональними судами представляє особливий інтерес для наукового аналізу, що пояснюється як значним досвідом судової співпраці,

¹ кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
a_prysiazhna@uniiver.km.ua,
<https://orcid.org/0000-0003-0809-4657>.

накопиченого ними, так і новизною правових форм і механізмів співробітництва, що вимагають теоретичного осмислення. Без перебільшення, відновлення судового провадження на підставі рішень Європейського суду з прав людини є одним із найбільш ефективних, а часто — і єдиним заходом для відновлення порушених прав особи та вдосконалення практики національних судів і забезпечення повного й ефективного виконання рішень ЄСПЛ. Основою взаємодії судів держав-членів Ради Європи і ЄСПЛ є положення Конвенції, яка наділяє рішення ЄСПЛ обов'язковою силою. Судові органи держав-членів Ради Європи зобов'язані застосовувати конвенційне право Ради Європи, а також і судову практику ЄСПЛ, що є єдиним джерелом взаємодії судів держав-членів Ради Європи та Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, Рада Європи, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, судова система.

Стан міжнародних відносин на сьогодні вимагає узгодженості в діяльності держав щодо охорони та захисту гарантованих прав та інтересів як окремої особи, так і суспільства, держави від міжнародних злочинних посягань, сприяння ефективному здійсненню правосуддя. Європа характеризується наявністю декількох міжнародних регіональних організацій з близькою, або навіть ідентичною компетенцією (Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ та ін.). У Раді Європи вплив судової практики та рішень Європейського суду з прав людини на рішення та судову практику судів держав-членів Ради Європи здійснюється на основі принципу пріоритету застосування міжнародного права щодо національного, а також на основі обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини й обов'язкової юридичної сили його постанов, закріплених у Європейській конвенції про захист прав людини і в національному законодавстві держав-членів. У результаті такі відносини можна оцінювати як опосередковану взаємодію національних судових органів з Європейським судом з прав людини.

Відносини судових органів держав-членів Ради Європи з ЄСПЛ були предметом глибокого дослідження протягом тривалої історії європейських інтеграційних об'єднань. Серед зарубіжних представників науки міжнародного права, які зацікавилися цією тематикою, необхідно, в першу чергу, виділити представників французької, німецької та італійської наукових шкіл. Ця тема є предметом дослідження вчених майже всіх європейських країн. Серед них слід відмітити О. Я. Капустіна, С. Ю. Кашкіна, Д. Д. Ландо, М. М. Марченко, Ю. М. Родіонову, В. І. Самарина та ін. Наукові роботи з цієї тематики з'явилися в Україні порівняно недавно. Саме тому питання взаємодії між судами держав-членів Ради Європи і Європейським судом з прав людини практично не вивчені.

Метою статті є дослідження міжнародно-правового значення, способів та методів міжнародного співробітництва, взаємовпливу судових

органів держав-членів Ради Європи та ЄСПЛ, а також перспектив розвитку відповідного міжнародно-правового регулювання.

Перш за все слід розпочати з того, що результатом взаємодії між судами держав-членів Європейського Союзу і Судом ЄС є нормативний вплив судової практики судових органів Європейського Союзу на судову практику національних судових органів (держав-членів ЄС). Юридичною підставою їхньої взаємодії є принципи верховенства права ЄС; прямої дії права ЄС; а також положення основоположних (установчих) актів права ЄС, які надають рішенням Суду ЄС обов'язкову виконавчу силу.

Відносини між судами ЄС і національними судами держав-членів дозволяють розцінювати їхню взаємодію як відносини підпорядкування, що обумовлено підпорядкуванням правових систем держав-членів ЄС праву ЄС. Причому таке підпорядкування можна констатувати як відповідно до сучасних загальнотеоретичних принципів, так і відповідно до специфічних для права ЄС принципів, які визначають верховенство цього права щодо національного [1, с. 132].

Опираючись на доктрину правонаступництва [2, с. 89], а також на положення установчих актів ЄС (ст. 6 Договору ЄС і ст. 53 Хартії ЄС про основні права), можна стверджувати, що Європейська конвенція про захист прав людини є невід'ємною частиною права ЄС. Врахування Судом ЄС рішень ЄСПЛ у своїй діяльності пояснюється декількома причинами і є обов'язковою передумовою існування взаємодії між європейськими судовими органами. Інтеграційні процеси в сучасному світі, які останнім часом сприяють появі нових, все більш складних форм взаємодії, в тому числі і між регіональними утвореннями, певною мірою пояснюють вплив Європейської конвенції про захист прав людини на право ЄС. Можна стверджувати, що навіть тоді, коли Суд ЄС не посилається безпосередньо на ЄКПЛ, цитуючи конкретне положення Конвенції, він все ж використовує текст останньої, що впливає з положення п. 3 ст. 6 Договору про Європейський Союз. Органи держав-членів ЄС, в тому числі і їхні національні суди, як і будь-які інші органи національного правопорядку цих держав, зобов'язані застосовувати право ЄС, включаючи судові рішення й практику Суду ЄС.

У свою чергу, подібних зобов'язань не накладено на Суд ЄС, який зобов'язаний застосовувати і тлумачити лише право свого правопорядку. Таким чином, відносини між судами держав-членів ЄС і Судом ЄС можливо ідентифікувати як засновані на односторонньому підпорядкуванні.

На відмінну від взаємовідносин судових органів держав-членів ЄС із судовими органами ЄС, у яких діє такий механізм прямої взаємодії судових органів як преюдиціальний запит, взаємодію ЄСПЛ з національними судами держав-членів ЄС можна умовно назвати опосередкованою, непрямою. І, як наслідок, результатом такої співпраці є вплив європейського регіонального суду на судову практику національних судів. Тут безспірно закладено моністичну теорію взаємодії міжнародного та внутрішнього права, відповідно до якої міжнародне право має пріоритет над внутрішнім правом та обов'язковість юрисдикції і рішень Європейського суду з прав людини.

Що стосується організації співпраці судів держав-членів Ради Європи з Європейським судом з прав людини, то тут не беруться за основу

класичні інструменти процесуального права. Ці взаємовідносини мають лише міжнародно-правовий характер, про що свідчить ще й відсутність характерної для класичних судових систем системності у їхній співпраці.

Варто відмітити, що положення Європейського суду з прав людини було уточнено 14-м Протоколом до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, істотними змінами якої є:

— судді вже обираються на дев'ять років без права бути переобраними повторно. Раніше судді обиралися на шість років і могли бути перебрані. Крім того, було передбачено правило, відповідно до якого «Парламентська асамблея задля оновлення складу Суду кожні три роки може, до проведення будь-яких наступних виборів, прийняти рішення про те, що термін або строки повноважень одного або декількох суддів, які обираються, можуть бути іншими, ніж шість років, але в будь-якому випадку не більше дев'яти і не менше трьох років»;

— було введено поняття «одноосібний суддя», який має право визнати заяву, надіслану із дотриманням положень ст. 34, неприйнятною чи виключити її з реєстру заяв, що підлягають розгляду Судом, у випадку можливості прийняття такого рішення без додаткового аналізу скарги. Це рішення є остаточним. Якщо одноособовий суддя не оголошує скаргу неприйнятною або не виключає її з реєстру розгляду, то цей суддя надсилає її до комітету або Палати для здійснення більш детального вивчення;

— змінилася ст. 46 «Обов'язкова сила рішень та їх виконання». Спочатку зміст статті закріплював, що Високі Договірні Сторони беруть на себе обов'язок виконання кінцевого рішення Суду у справах, в яких вони беруть участь. У подальшому для забезпечення нагляду за виконанням остаточного рішення Суду воно передається Комітетові міністрів. Нова редакція ст. 46 створює більш суттєві гарантії виконання рішень ЄСПЛ. Так, з'явилися нові положення, які надають можливість Комітету міністрів передати на розгляд Суду питання щодо винесення ним постанови з приводу тлумачення рішення. Таке право Комітет отримує лише в тому випадку, коли нагляд за виконанням рішення унеможлиблює необхідність його тлумачення Судом. Комітет вправі прийняти таке рішення лише у випадку, що його підтримала більшість складу Комітету. Також у разі, коли Висока Договірна Сторона вчиняє дії щодо ухилення від виконання остаточного рішення, Комітет міністрів після направлення цій Стороні попередження звертається до Суду для отримання висновку, чи не порушила ця Сторона накладеного на неї обов'язку, закріпленого в пункті 1. У разі встановлення Судом фактичних обставин, що вказують на порушення пункту 1, він направляє справу Комітету міністрів, який, у свою чергу, має вжити необхідних заходів до порушника. Натомість, у випадку невстановлення факту порушення пункту 1, Суд передає справу Комітету міністрів для її закриття.

Право Ради Європи розглядається органами кожної з держав-членів цієї організації як вище щодо свого національного законодавства, а також як право, що володіє прямою дією у внутрішньому правопорядку держави-члена. Отже, на судові органи держав-членів Ради Європи покладається обов'язок застосовувати конвенційне право Ради Європи, а також і судову

практику ЄСПЛ, що є єдиним джерелом взаємодії судів держав-членів Ради Європи та Європейського суду з прав людини.

Основою взаємодії судів держав-членів Ради Європи і ЄСПЛ (хоча доцільніше було б сказати підпорядкування) є положення Конвенції, яка наділяє рішення ЄСПЛ обов'язковою силою.

Постанови ЄСПЛ, як і рішення будь-якого іншого судового органу, наділені усіма основними властивостями судового рішення, зокрема: обов'язковістю, неспростовністю, винятковістю тощо. Дія обов'язкової сили остаточного рішення ЄСПЛ посилюється характерною їм прямою дією, яку надає своїм постановам ЄСПЛ. Пряма дія рішень ЄСПЛ передбачає, з одного боку, що рішення застосовується до всіх органів держави, щодо якої воно винесено, а з іншого боку, що ця держава зобов'язана приступити до виконання рішення без зволікань, не чекаючи дотримання жодних додаткових формальностей [3, с. 344].

Крім обов'язкової сили конкретних, окремо взятих рішень, існує ще й так звана обов'язкова сила інтерпретації права Ради Європи, що міститься в рішеннях ЄСПЛ.

Така обов'язкова інтерпретаційна сила рішень ЄСПЛ у зарубіжній науці міжнародного права обумовлюється положенням ст. 32 ЄКПЛ, яка надає ЄСПЛ повноваження автентичної компетенції з інтерпретації Конвенції в останній інстанції, і є, на думку окремих представників зарубіжної науки міжнародного права, основою «діалогу» ЄСПЛ з національними судовими органами держав-членів Ради Європи [4].

Ті ж представники зарубіжної науки міжнародного права справедливо відзначають, що ст. 32 ЄКПЛ відносить до повноважень ЄСПЛ функцію гармонізації інтерпретації Конвенції та Протоколів до неї, наявних у різних правових системах держав-членів Ради Європи, встановлюючи мінімальний стандарт захисту прав, якого названі держави мають досягти [5, с. 224].

Норми Ради Європи ще раз підтверджують висновок про те, що судові органи цих правових систем взаємодіють опосередковано шляхом впливу судової практики ЄСПЛ на судові органи держав-членів, що передбачає односторонній вплив або підпорядкування однієї категорії судових органів іншій.

Інакше кажучи, якщо погодитися з думкою зарубіжних авторів про роль ЄСПЛ у конвенційному праві Ради Європи, і тим, яким чином ця роль відбивається на правопорядках держав-членів Ради Європи, то висновки, які вони роблять, є спірними. Взаємини між судовими органами двох правових систем не можуть бути розцінені як діалог, який передбачає рівний обмін, адже обов'язок дотримання рішень і судової практики лежить лише на одній із сторін, а саме на судових органах держав-членів. Інше питання, що це підпорядкування або квазієрархія не мають повного або остаточного характеру. Так, якщо рішення ЄСПЛ і наділені обов'язковою силою, то вони все ж не мають виконавчої сили і не можуть бути нав'язані судовим органам держав-членів Ради Європи за допомогою касації, апеляції та інших інструментів процесуального права.

Одним з аргументів, який обґрунтовує висновок про існування квазі-ієрархії у відносинах розглянутих судових органів, є спосіб вирішення протиріч між рішеннями, які набрали чинності, національних судових органів держав-членів Ради Європи і ЄСПЛ. Для вирішення протиріч між такими рішеннями, що не підлягають перегляду, в окремих державах-членах Ради Європи були створені спеціальні процедури з перегляду остаточних рішень національних судів, що суперечать рішенням ЄСПЛ. Так, наприклад, у Франції започатковано провадження з перегляду остаточних (тих, що набрали законної сили) рішень у кримінальних справах, щодо яких було винесено рішення ЄСПЛ про їхню невідповідність Конвенції або Протоколів до неї [6]. Такий підхід національних законодавців держав-членів Ради Європи був схвалений і самим ЄСПЛ, який наголосив на тому, що у випадках, коли було констатовано порушення конвенційного права, для відновлення порушених прав необхідний повторний розгляд справи. Цей приклад свідчить про те, що як національні органи влади, так і сам ЄСПЛ вважають, що виправданим є відступ від принципів незмінності остаточних рішень національних судових органів, що набрали законної сили, за необхідності перегляду в разі протиріччя їхнім рішенням ЄСПЛ [7, с. 54–55].

Квазіієрархічний характер взаємодії судових органів європейських держав і ЄСПЛ не передбачає їхньої структурованості або системності за аналогією з судовими системами, що існують в окремих правових системах. Відсутність системності у відносинах судових органів держав-членів Ради Європи і ЄСПЛ, яка характерна для окремо взятих судових систем і вибудовується за допомогою ієрархії або підпорядкування нижчих судових органів вищим (верховним) судам, пояснюється відсутністю на рівні Ради Європи механізмів примусу нижчих судів (судів держав-членів) вищим (ЄСПЛ).

Про квазіієрархічний характер взаємодії судових органів європейських держав і ЄСПЛ свідчить і застосування судовими органами держав-членів різних принципів, аспектів та елементів судової практики ЄСПЛ, що є незаперечним фактом, тоді як зворотного зв'язку, тобто підпорядкування судової практики Страсбурзького суду судовій практиці судів держав-членів, не існує. Отже, обов'язок застосовувати положення ЄКПЛ та судову практику ЄСПЛ реалізується судовими органами держав-членів у відсутності прямих або опосередкованих санкцій і механізмів примусу з боку конвенційного права Ради Європи [8, с. 101].

Рішення ЄСПЛ позбавлені будь-якої виконавчої сили. У зарубіжній доктрині зазначається: «Якщо національний суддя (держави-члена Ради Європи) сумнівається щодо конкретного значення інтерпретації, даної ЄСПЛ, то він може не слідувати прецеденту, встановленому ЄСПЛ. Проте, якщо ЄСПЛ підтвердить свою позицію, то національний суддя повинен буде поступитися автентичній інтерпретації Конвенції, яку дає ЄСПЛ і яка є єдиним цілим з тими положеннями Конвенції, що ним інтерпретуються» [9, с. 56].

Раніше в судовій практиці національних судів держав-членів Ради Європи можна було спостерігати небажання дотримуватися зобов'язань, що впливають з рішень і судової практики ЄСПЛ [10, с. 453], але з часом

таких прикладів стає все менше, все частіше в діяльності судів держав-членів спостерігається їхнє добровільне підпорядкування судовій практиці ЄСПЛ.

У ситуації незастосування до відносин судів держав-членів Ради Європи та ЄСПЛ класичних механізмів процесуального права, за допомогою яких здійснюється підпорядкування нижчих судових органів вищим, на практиці виникають складнощі їхньої взаємодії, які, в першу чергу, виражаються в незастосуванні або явному протиріччі судової практики судів держав-членів Ради Європи судовій практиці ЄСПЛ. Прикладом такої ситуації було протистояння рішенням і судовій практиці ЄСПЛ Державною радою Франції. Так, наприклад, незважаючи на вже згадану практику ЄСПЛ, яка встановлює вимогу перегляду судових рішень держав-членів, які були визнані ЄСПЛ такими, що суперечать праву Ради Європи, Державна рада Франції визнає, що такої необхідності не існує [11, с. 185].

Існування розбіжностей у практиці судів свідчить про те, що відносини органів двох правових систем (регіональної та національної) мають загальні системні недоліки, характерні при взаємодії органів національної та міжнародної (регіональної) правових систем. Ці недоліки полягають у відсутності зовнішніх механізмів впливу (санкцій) на систему національного права держав-членів (у першу чергу, конвенційних механізмів у правовій системі Ради Європи) з виконання рішень та судової практики ЄСПЛ. Відсутність таких механізмів, з погляду національного права, є недоліком, але позиції принципів міжнародного права — їхня відсутність є виправданим.

У результаті, якщо визнати, що підпорядкування судових органів держав-членів Ради Європи ЄСПЛ реалізується не завжди і має ряд логічних, з точки зору міжнародного права, недоліків, то необхідно підкреслити односторонній вплив судової практики ЄСПЛ на судову практику держав-членів Ради Європи, що виражається в застосуванні в процесі їх діяльності практики ЄСПЛ.

Відсутність між цими судами таких класичних судочинних механізмів, як апеляція, касація, судовий нагляд тощо, які дозволяють у рамках єдиної судової системи вищому судового органу змінювати, скасовувати рішення нижчих судів, все ж не відхиляє твердження про існування квазієрархії між ними. У цьому випадку можна лише говорити про те, що ці відносини хоча й не санкціоновані, але все ж між цими суб'єктами залишається підпорядкування. Ефективність таких взаємовідносин не гарантована і не забезпечена, вони здійснюються в односторонньому порядку; взаємодіючі суб'єкти повинні кваліфікуватися як вищий і нижчий; вони характеризуються підпорядкуванням одного із суб'єктів відносин іншому за відсутності подібного зворотного зв'язку.

Варто відмітити, що судові органи держав-членів ЄС перебувають в більш складному становищі подвійного підпорядкування: з одного боку, вони повинні дотримуватися судової практики ЄСПЛ, а з іншого — вони підпорядковані діяльності Суду ЄС. При цьому на сьогодні відсутні правові механізми з вирішення протиріч судових практик цих європейських

судових органів, що ставить їх «пересічних» членів у скрутне становище щодо їхнього застосування.

Судові органи держав-членів Ради Європи, які не є одночасно державами-членами ЄС, перебувають у більш простій ситуації, але основи їхньої взаємодії з ЄСПЛ принципово не відрізняються від тих, які існують у судових органів держав-членів ЄС зі Страсбурзьким судом.

Приходимо до висновку, що взаємовідносини між національними і регіональними судами, що реалізуються у відсутності спеціальних судочинних механізмів, здійснюються виключно на підставі впливу судової практики регіональної судової практики на національні суди. З урахуванням того, що механізм одностороннього впливу судової практики регіонального суду не врегульовано достатньою мірою ні міжнародно-правовими нормами, ні нормами національного законодавства, в практиці деяких національних судів іноді спостерігається небажання добровільно дотримуватися взятих на себе міжнародних зобов'язань щодо дотримання судової практики регіонального суду, що в низці випадків ускладнюється наявністю «пересічних» юрисдикцій європейських регіональних судових органів. Врегулювання подібних ситуацій пропонується шляхом використання міжнародно-правових засобів.

Таким чином, за юридичною природою, відносини між національними судами держав-членів Ради Європи і Європейським судом з прав людини не можуть бути віднесені до відносин міжнародної ієрархії, оскільки вони діють у різних правопорядках (міжнародних регіональних і національних).

З іншого боку, юридична обов'язковість рішень регіональних судів для національних судів, що має в ряді випадків імперативний характер, надає цій взаємодії «квазіієрархічний» характер, відмінний від традиційної концепції «координаційної природи» міжнародних організацій та їх органів.

Також не можна погодитися з думкою, висловленою в зарубіжній науці міжнародного права, відповідно до якої відносини між національними і міжнародними регіональними судами будуються на основі діалогу або рівноправних взаємовідносин. Ця позиція, що обґрунтовується відсутністю санкцій за недотримання національними органами (в тому числі і судами) обов'язкової сили рішень міжнародного регіонального суду, а також відсутністю інших механізмів примусу судів держав-членів аналогічно до тих, які існують у рамках судових систем окремо взятої правової системи (апеляція, касація, нагляд тощо), є помилковою.

Беручи до уваги сформований порядок у відносинах судів двох рівнів (національного і регіонального), згідно з яким у них відсутня системність класичних судочинних механізмів підпорядкування нижчих судів вищим (верховним), пропонується визначити їх як взаємодію судів, пов'язаних між собою встановленими в міжнародно-правовому порядку принципами розподілу компетенції за узгодженими питаннями.

Крім того варто наголосити, що суперечності в судовій практиці міжнародних регіональних судових органів і вищих судових органів окремих держав, створюють об'єктивні складності для нижчестоящих судів, так як

останнім доводиться дотримуватися рішення як вищих судових органів, так і міжнародних регіональних судів, які нерідко суперечать один одному.

Список використаних джерел

1. *Кашкин С. Ю.* Право Европейского союза. 4-е изд. Москва : Юрайт, 2019. 386 с.
2. *Курдюков Д. Г.* Индивидуальная жалоба в контексте Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г. (Individual application in the context of the European convention for the protection of human rights and fundamental freedoms 1950). Воронеж : Воронежский государственный университет, 2001. 190 с.
3. *Дженнис М., Кэй Р., Брэдли Э.* Европейское право в области прав человека (практика и комментарии). Москва : Права человека, 1997. 640 с.
4. Documents de Base. *Cour de Justice Benelux*. URL : <https://bit.ly/3BNGPzf>.
5. Договоры, учреждающие европейские сообщества. Москва : Право. 1994. 390 с.
6. *Дамирчиев Э. И.* Европейская организация правосудия (Евроюст): практика взаимодействия и перспективы развития. *Международное право и международные организации*. 2011. № 2. С. 112–124.
7. *Дроздов Р. Н.* Взаимодействие Совета Европы и Европейского Союза в сфере обеспечения прав и свобод человека. *Вестник Российского университета дружбы народов: Серия Юридические науки*. 2009. № 2. С. 51–65.
8. *Дружков М. П.* Заключение международных договоров в рамках и под эгидой международных организаций. Киев : Наукова думка, 1986. 186 с.
9. Европейская система защиты прав человека и ее влияние на правовую систему Российской Федерации. Москва : МГИМО-Университет. 2007. 190 с.
10. *Винокуров Г. В., Рихтер А. Г., Чернышов В. В.* Европейский суд по правам человека и защита свободы слова в России: прецеденты, анализ, рекомендации. Москва : Ин-т проблем информ. права, 2004. 604 с.
11. *Берестнев Ю. Ю.* Европейские правовые стандарты в постановлениях Конституционного Суда Российской Федерации. Москва : Юридическая литература. 2003. 225 с.

Надійшла до редакції 12.03.2021

Anna PRYSIAZHNA

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

The International Legal Nature of the Interaction between the Judicial Authorities of the Member States of the Council of Europe and the European Court of Human Rights

The current stage of development of international relations and international law is characterized by the active growth of interstate cooperation and the emergence of new more integrated forms of such cooperation. A special manifestation of this modern phenomenon is observed in the field of judicial cooperation. Moreover, the emergence in the modern world of international universal and regional courts and the gradual increase in their number, has become one of the prerequisites for a new form of international judicial cooperation — the interaction of national courts with international regional

courts. In this regard, the greatest interest for the theoretical analysis of international legal regulation of judicial interaction is the study of the experience of such interaction in the European space, which operates the «oldest» international regional courts — the Court of Justice of the European Union, which was established in 1952 and was called the Court of Justice of the European Coal and Steel Community and the European Court of Human Rights, established in 1959. The legal nature and forms of interaction of national courts of European states with the named international regional courts are of special interest for scientific analysis, which is explained both by considerable experience of judicial cooperation accumulated by them and novelty of legal forms and mechanisms of cooperation requiring theoretical understanding. Without exaggeration, the reopening of proceedings based on judgments of the European Court of Human Rights is one of the most effective, and often the only, measures to restore violated individual rights and improve the practice of national courts and ensure full and effective enforcement of ECHR judgments. The basis of cooperation between the courts of the member states of the Council of Europe and the ECHR is the provisions of the Convention, which makes the decision of the ECHR binding. The judicial authorities of the member states of the Council of Europe are obliged to apply the convention law of the Council of Europe, as well as the case law of the ECHR, which is the only source of cooperation between the courts of the member states of the Council of Europe and the European Court of Human Rights.

Keywords: *European Court of Human Rights, Council of Europe, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, judicial system.*